

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.3.170>

УДК 332.1:338.24

М. Ф. Силенко,

кандидат економічних наук

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-6618-6775>

ФУНКЦІОНАЛЬНА ТИПОЛОГІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОСТОРОВИХ ДИСПРОПОРЦІЙ В УМОВАХ ТРИВАЛОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ЗАГРОЗИ

M. Sylenko,

PhD in Economics

FUNCTIONAL TYPOLOGY AS AN INSTRUMENT FOR REGULATING SPATIAL DISPARITIES UNDER CONDITIONS OF PROLONGED EXTERNAL THREAT

У статті обґрунтовано роль функціональної типології територій як інструменту державного регулювання просторових диспропорцій в умовах тривалої зовнішньої загрози. Доведено, що після 2022 року вони формуються не лише під впливом структурних соціально-економічних відмінностей, а й через диференційовану “вартість ризику”, яка визначає доступність страхування, кредитування та інвестицій. Встановлено, що чинна модель

типології створює рамку територіально орієнтованої політики, проте не забезпечує прямої інституційної прив'язки типів територій до бюджетних, податкових і гарантійних інструментів підтримки. Виявлено розрив між нормативною класифікацією та реальною економічною географією ризику. Запропоновано вдосконалення типології через інтеграцію динамічних, безпекових і ринкових параметрів та розроблено матрицю режимної прив'язки функціональних типів до інструментів державної політики, що надає можливості використання цих підходів для вдосконалення бюджетного та інвестиційного механізму держави з метою зменшення просторових диспропорцій.

The article substantiates the role of functional territorial typology as an instrument of state regulation of spatial disparities under conditions of a prolonged external threat. Since 2022, spatial disparities in Ukraine have been shaped not only by structural socio-economic differences but also by the differentiated “cost of risk”, which affects access to insurance, bank lending, and investment decisions. Security-related uncertainty has become capitalized in financial instruments, influencing the cost of capital, collateral requirements, and ultimately the spatial localization of business activity.

The study demonstrates that the current normative model establishes a formal framework for place-based regional policy but does not ensure an institutional linkage between territorial types and specific budgetary, fiscal, and guarantee-based support mechanisms. As a result, a gap emerges between the administratively defined classification of territories and the actual economic geography shaped by market-based risk assessment.

The paper identifies key methodological and institutional limitations of the existing typology, including the static nature of criteria, insufficient consideration of security-related risks, limited use of market indicators, and the absence of automatic integration into the budget process. To address these shortcomings, a structural improvement matrix is proposed, incorporating dynamic socio-

economic indicators, a comprehensive security index, and an investment accessibility index derived from financial sector data.

Furthermore, a regime-based model is developed in which each functional territorial type corresponds to a defined set of budgetary, tax, credit-guarantee, and investment instruments. This approach transforms typology into an operational mechanism of spatial economic governance and may support reforms in regional policy instruments and state-backed investment guarantees aimed at reducing spatial disparities under prolonged security uncertainty.

Ключові слова: *функціональна типологія територій; просторові диспропорції; державна регіональна політика; територіально орієнтований підхід; безпекові ризики; інвестиційна доступність; воєнна економіка; просторовий розвиток.*

Keywords: *functional territorial typology; spatial disparities; state regional policy; place-based approach; security risks; investment accessibility; war economy; spatial development.*

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Повномасштабна війна трансформувала просторову структуру української економіки та виявила обмеженість універсальних підходів до регулювання регіонального розвитку. Частини країни функціонують у принципово різних безпекових, інфраструктурних та інвестиційних умовах — від зон постійного ризику до відносно стабільних територій із потенціалом зростання. За таких обставин однакові інструменти державної підтримки не лише втрачають ефективність, а й можуть поглиблювати диспропорції.

Сучасна європейська практика регіональної політики виходить із необхідності територіально орієнтованих підходів, що враховують відмінності територій та асиметричність шоків розвитку [1]. Український досвід після лютого 2022 року надає цій логіці практичного виміру: масштаб і нерівномірність руйнувань та потреб відновлення зафіксовано у спільній

оцінці RDNA5 [2]. Водночас ринкові механізми — страхування, кредитування, логістика — формують власну карту ризиків, яка визначає доступність інвестицій у різних зонах країни. Отже, просторові диспропорції відтворюються не лише через відмінності ресурсного потенціалу, а й через диференційовану «вартість ризику».

Інституційною відповіддю держави стало запровадження функціональної типології територій постановою Кабінету Міністрів України № 1493 від 19 листопада 2025 року [3]. Документ задає нормативну рамку функціональних типів для регіональної політики та територіально орієнтованих рішень. Водночас постає принципове питання: чи достатньо нормативної класифікації для реального зменшення просторових диспропорцій в умовах тривалої зовнішньої загрози, якщо економічна географія розвитку дедалі більше визначається ринковими обмеженнями та безпековими ризиками. Саме ця невідповідність визначає актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Після лютого 2022 року функціональна типологія територій набула в українській науковій літературі статусу ключового інструменту переосмислення державної регіональної політики в умовах воєнних викликів. Методологічне обґрунтування цього підходу представлено у монографії Інституту регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України, де функціональні типи територій визначено як об'єкт державної регіональної політики та інструмент адресного стимулювання розвитку [4]. У роботі доведено необхідність диференційованої підтримки територій залежно від їх структурних характеристик, рівня соціально-економічного розвитку та потенціалу зростання.

В аналітичній доповіді цього ж наукового колективу типологію розглянуто вже в ширшому контексті потенціалів і ризиків розвитку [5]. Акцент зміщується з фіксації наявних диспропорцій на врахування структурних обмежень, пов'язаних із демографічними змінами,

трансформацією господарського комплексу та безпековими викликами. Таким чином, типологія набуває ознак ризик-орієнтованого інструменту регіональної політики.

У статті І. Сторонянської та Л. Беновської (2023) функціональна типологія розглядається як складова нової регіональної політики України, спрямованої на реагування на релокацію бізнесу, зміну структури зайнятості та посилення просторових диспропорцій [6]. Підкреслюється, що її ефективність залежить від інтеграції з механізмами стратегічного планування, фінансового вирівнювання та інституційної підтримки.

Водночас у наявних дослідженнях недостатньо уваги приділено інтеграції функціональної типології з ринковими механізмами формування просторових диспропорцій, зокрема з урахуванням “вартості ризику” та інвестиційної доступності територій.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є теоретико-методичне обґрунтування функціональної типології територій як інструменту регулювання просторових диспропорцій в умовах тривалої зовнішньої загрози та оцінка відповідності чинної нормативної моделі типізації реальній економічній географії. Логіка дослідження передбачає розгляд функціональної типології не як формальної класифікації, а як елемента механізму державного регулювання розвитку в умовах безпекової невизначеності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Тривала зовнішня загроза суттєво трансформувала механізми формування територіальної економічної нерівномірності в Україні. У довоєнний період регіональна нерівність визначалася передусім структурою економіки, галузевою спеціалізацією, демографічними тенденціями та якістю місцевого управління. Після 2022 року до цього комплексу чинників додався системний безпековий компонент. Ризик перетворився на самостійну економічну категорію, що безпосередньо впливає на вартість капіталу та просторову локалізацію бізнесу. Асиметричні шоки призводять до перерозподілу капіталу, робочої сили та інвестиційних

потоків, формуючи нову просторову конфігурацію економічної активності і змушуючи державу переглядати інструменти регулювання розвитку [1; 2].

В Україні асиметричність воєнного шоку проявилася у глибокій територіальній диференціації втрат і потенціалу відновлення. За даними оцінки RDNA5, втрати та потреби у відновленні мають виражену просторову концентрацію і суттєво різняться між регіонами та типами поселень [3]. Однак така нерівномірність розвитку формується не лише через обсяг фізичних руйнувань. В умовах тривалої безпекової невизначеності дедалі більшу роль відіграють ринкові механізми оцінки ризику. Вони проявляються у різній «вартості ризику», що впливає на поведінку приватного капіталу.

Території, розташовані у безпосередній близькості до зони бойових дій або державного кордону з країною-агресором, стикаються не лише з фізичними загрозами, а й із фінансовими обмеженнями. Страхові компанії встановлюють територіальні виключення або підвищені тарифи на покриття воєнних ризиків, що унеможливорює або суттєво здорожчує страхування активів і вантажів. Відсутність повноцінного страхового покриття, у свою чергу, обмежує доступ до банківського фінансування, оскільки кредитні установи враховують ризик втрати застави. Таким чином, безпекова близькість трансформується у фінансовий бар'єр для інвестиційної діяльності. Відтак навіть громади з відносно високим індексом податкоспроможності та достатньою щільністю населення можуть втрачати інвестиційну привабливість. Це означає, що економічна географія розвитку дедалі більше визначається безпековою географією.

Для подальшого аналізу потребує уточнення категоріальний апарат дослідження. Під просторовими диспропорціями доцільно розуміти системну нерівномірність розподілу економічної активності, доходів, зайнятості, інфраструктурної забезпеченості та інвестиційних потоків у межах національного простору. На відміну від поняття «регіональні диспропорції», яке здебільшого оперує межами адміністративних областей, просторові

диспропорції охоплюють ширший масштаб — включно з міжмуніципальними відмінностями, прикордонними зонами підвищеного ризику та агломераційними центрами концентрації капіталу.

Категорія «вартість ризику» у статті використовується як економічний показник, що відображає капіталізацію безпекової невизначеності у фінансових та інвестиційних рішеннях. Йдеться про премію за ризик у процентних ставках кредитування, підвищення страхових тарифів або відмову у страхуванні, дисконт у вартості активів, а також додаткові витрати на логістику й безпеку. Таким чином, ризик проявляється не лише як суб'єктивне сприйняття небезпеки, а як вимірювана економічна величина, що безпосередньо впливає на можливість реалізації інвестиційних проєктів і, відповідно, на просторову локалізацію капіталу.

Емпіричні дані фінансового сектору підтверджують, що безпекова невизначеність трансформується у конкретні ринкові обмеження. У звітах Національного банку України щодо фінансової стабільності відзначається підвищення кредитного ризику та перегляд банками політик управління ризиками, зокрема щодо територій із підвищеною безпековою невизначеністю [7]. Банківські установи посилюють вимоги до забезпечення та стримують довгострокове кредитування проєктів, локалізованих у зонах підвищеного ризику.

Практика страхового ринку свідчить, що ключовим обмеженням для реалізації інвестиційних проєктів є не стільки рівень страхових тарифів, скільки наявність територіальних виключень і спеціальних умов покриття, пов'язаних із зонами підвищеного безпекового ризику. Зокрема, у практиці державного Ощадбанку страхування майна від воєнних ризиків здійснюється за спеціальними умовами з обмеженнями для територій активних бойових дій та прикордонних зон [8]. Це, своєю чергою, зумовило запровадження державних механізмів підтримки страхування воєнних ризиків [9]. Таким чином, формується своєрідне ринкове зонування територій, яке не завжди збігається з адміністративною або статистичною класифікацією: для

інвестора окремі локації можуть бути фактично виключені з повноцінного страхового покриття, що підвищує кредитний ризик проєкту та обмежує можливість залучення фінансування.

У результаті навіть громади з високим індексом податкоспроможності та достатньою щільністю населення можуть втрачати інвестиційну доступність, оскільки ринкові обмеження страхування і кредитування діють незалежно від формальних соціально-економічних показників. Ці ринкові сигнали формують незалежний від державної статистики «картографічний» профіль ризику, що впливає на рішення інвесторів.

Описані вище ринкові обмеження дозволяють уточнити зміст категорії інвестиційної доступності, яку доцільно трактувати ширше, ніж традиційну інвестиційну привабливість. Якщо інвестиційна привабливість характеризує потенціал території, то інвестиційна доступність означає можливість реалізації проєкту. Вона передбачає наявність страхового покриття, доступ до кредиту, контрактну визначеність середовища та логістичну прохідність території. Саме цей параметр у період тривалої зовнішньої загрози стає визначальним для просторової локалізації капіталу та, відповідно, для відтворення або подолання просторових диспропорцій.

У вітчизняних дослідженнях функціональна типологія територій розглядається як інструмент диференційованої політики розвитку, спрямованої на врахування структурних особливостей територій та концентрацію ресурсів [4; 6]. Проте в умовах тривалої зовнішньої загрози її роль повинна бути ширшою і набувати регуляторного значення. Тип території має визначати режим державного втручання — бюджетний, податковий, інвестиційний та інституційний.

Прийняття постанови Кабінету Міністрів України №1493 від 19 листопада 2025 року стало важливим етапом інституціоналізації функціональної типології. Документ визначає перелік функціональних типів територій та систему показників їх ідентифікації, створюючи нормативну

рамку територіально орієнтованої політики. Водночас аналіз його змісту дозволяє виявити низку системних обмежень.

Першим недоліком є статичність критеріїв. Типізація базується переважно на показниках поточного стану — індексі податкоспроможності, щільності населення, обсязі руйнувань. У воєнних умовах цього недостатньо. Міграційні потоки, релокація бізнесу та коливання податкової бази мають динамічний характер і можуть суттєво змінювати позицію громади у просторі розвитку.

Другим обмеженням є ігнорування вартості ризику як економічної категорії. Формально фінансово спроможна територія може залишатися зоною підвищеного інвестиційного ризику через безпекові чинники. Неврахування цього аспекту призводить до розриву між адміністративною класифікацією та реальною поведінкою суб'єктів господарювання.

Третім недоліком є відсутність ринкового виміру. Доступність страхування воєнних ризиків, умови банківського кредитування, стабільність логістичних маршрутів формують фактичну інвестиційну доступність території. Якщо ці параметри не інтегровані у систему критеріїв, типологія втрачає регуляторну ефективність.

Четвертий аспект стосується повноти класифікації. Регуляторний інструмент повинен забезпечувати принцип логічної завершеності: кожна територіальна громада має бути віднесена до одного і лише одного функціонального типу. Практика застосування критеріїв може формувати ситуації, коли громада не потрапляє до жодного типу: формально має прийнятну податкоспроможність і щільність населення, але водночас розміщена у зоні підвищеної безпекової невизначеності та не може бути полюсом зростання через агломераційне положення. Це створює управлінську «сіру зону» та підвищує ризик нерівномірного застосування механізмів державної підтримки.

П'ятий недолік пов'язаний із відсутністю автоматичного зв'язку між типом території та режимом державної підтримки. Типологія повинна бути

інтегрована у бюджетний процес, систему міжбюджетних трансфертів та механізми державних гарантій.

Порушене питання набуває принципового значення у площині юридичного та бюджетного забезпечення функціональної типології. Прийняття постанови Кабінету Міністрів України №1493 створило нормативну рамку класифікації територій, однак саме по собі визначення типів не означає автоматичного запровадження диференційованих режимів фінансування чи стимулювання розвитку.

Аналіз положень Бюджетного кодексу України та чинної практики міжбюджетних трансфертів свідчить, що розподіл базової дотації, освітньої, медичної та інших субвенцій не прив'язаний до функціонального типу території. Зокрема, відповідно до статей 98–103¹ Бюджетного кодексу України [10] механізм розподілу базової дотації та освітньої субвенції базується на показниках податкоспроможності, чисельності населення та мережі закладів, але не містить норми про диференціацію фінансування залежно від функціонального типу території. Коефіцієнти вирівнювання визначаються фінансовими показниками, але не враховують безпекову складову або типологічний статус громади.

Аналогічно, механізм фінансування через Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР) не містить імперативної норми щодо пріоритетності фінансування певних функціональних типів територій. Нормативні акти, що регулюють порядок формування та відбору проєктів для фінансування з ДФРР, оперують критеріями відповідності стратегічним документам, готовності проєкту та співфінансування, але не встановлюють прямої імперативної прив'язки пріоритетності до функціонального типу території. У підсумку типологічний статус території не перетворюється на бюджетний режим «за замовчуванням».

Таким чином, функціональна типологія наразі має переважно аналітичний характер і не інтегрована у механізми бюджетного розподілу чи державних гарантій. За відсутності зв'язку «тип території — пакет

інструментів підтримки» постанова №1493 ризикує залишатися рамковим документом із обмеженим регуляторним впливом.

З огляду на виявлені методологічні та інституційні обмеження постає потреба у структурному доопрацюванні функціональної типології територій. Йдеться не лише про коригування окремих критеріїв, а про формування цілісної логіки її вдосконалення як інструменту державної політики. Узагальнення ключових проблем і можливих напрямів їх усунення представлено у матриці вдосконалення функціональної типології (таблиця 1).

Таблиця 1. Матриця вдосконалення функціональної типології територій

Виявлений недолік	Прояв проблеми	Запропоноване вдосконалення	Інструмент реалізації
Статичність критеріїв	Оцінюється лише поточний стан територій	Введення динамічних показників (міграційний баланс, релокація бізнесу, динаміка податкових надходжень)	Щорічний перегляд статусу територій за формалізованими порогами
Ігнорування вартості ризику	Не враховується просторовий профіль безпекового ризику	Інтеграція комплексного безпекового індексу	Розробка методики оцінки безпекового ризику
Відсутність ринкового виміру	Не враховуються страхові та кредитні обмеження	Формування індексу інвестиційної доступності	Використання агрегованих даних НБУ та страхового ринку
Неповнота класифікації	«Сірі зони» між типами територій	Закріплення принципу повноти класифікації (кожна громада — один тип)	Нормативне уточнення алгоритму віднесення територій
Відсутність зв'язку з підтримкою	Тип території не визначає режим державних стимулів	Автоматичний перехід «тип території → інструмент підтримки»	Зміни до бюджетного та податкового законодавства

Джерело: розроблено автором

Запропоновані індикатори можуть бути операціоналізовані без істотного ускладнення методики оцінювання. Комплексний безпековий індекс доцільно формувати як зважену оцінку (а) інтенсивності безпекових інцидентів/обстрілів у радіусі впливу, (б) близькості до державного кордону з країною-агресором та/або лінії бойових дій, (в) частоти/тривалості

повітряних тривог та (г) рівня критичності уражень інфраструктури. Індекс інвестиційної доступності може поєднувати (а) параметри страхового покриття (наявність/умови/виключення), (б) кредитну доступність (практики банків щодо застави/строків/ставок), (в) логістичну прохідність (стабільність маршрутів, пропускна спроможність) та (г) контрактну визначеність (функціонування судів/реєстрів/ризика форс-мажору). Ключовою умовою ефективності є регулярність оновлення індикаторів (щонайменше щоквартально для безпекових, щонайменше щорічно для соціально-економічних), що дозволяє уникнути “статичності” типології.

Таким чином, матриця відображає напрями методологічного та нормативного доопрацювання чинної моделі типізації. Вона дозволяє усунути розрив між формальною класифікацією та реальними економічними процесами, проте сама по собі не забезпечує трансформації типу території у відповідний режим державного регулювання.

Для перетворення функціональної типології територій із аналітичного класифікатора на інструмент державного регулювання доцільно формалізувати взаємозв’язок між соціально-економічним станом території, її функціональним типом та режимом державної підтримки. У такому підході тип території виступає проміжною ланкою між характеристиками території та набором інструментів державної політики.

Стан територіальної громади i у періоді t описується через базові соціально-економічні показники:

$$\mathbf{x}_{it} = (T_{it}, D_{it}, M_{it}, R_{it}), \quad (1)$$

де T_{it} — індекс податкоспроможності громади, D_{it} — щільність населення, M_{it} — міграційний баланс, R_{it} — рівень руйнувань інфраструктури. З огляду на специфіку воєнного періоду доцільно доповнити систему показників двома композитними індексами — комплексним безпековим індексом та індексом інвестиційної доступності, які

відображають ключові чинники формування просторових диспропорцій у період тривалої зовнішньої загрози.

Комплексний безпековий індекс визначається як зважена оцінка основних параметрів безпекового середовища:

$$S_{it} = w_1 B_{it}^* + w_2 C_i^* + w_3 A_{it}^* + w_4 R_{it}^*, \quad (2)$$

де B_{it} — інтенсивність безпекових інцидентів або обстрілів у радіусі впливу території; C_i — близькість до державного кордону з країною-агресором або лінії бойових дій; A_{it} — частота і тривалість повітряних тривог; R_{it} — критичність уражень інфраструктури. Індекс інвестиційної доступності відображає можливість реалізації інвестиційних проєктів на території та визначається як:

$$I_{it} = v_1 Ins_{it}^* + v_2 Cred_{it}^* + v_3 Log_{it}^* + v_4 Con_{it}^*, \quad (3)$$

де Ins_{it} характеризує доступність страхового покриття інвестиційних активів, $Cred_{it}$ — кредитну доступність, Log_{it} — логістичну прохідність території, Con_{it} — контрактну визначеність інституційного середовища.

Вагові коефіцієнти w_i та v_i можуть визначатися експертним методом, статистичними процедурами (наприклад, методом головних компонент) або встановлюватися нормативно в межах державної політики просторового розвитку.

Перед агрегуванням показники нормалізуються для забезпечення їх порівнюваності:

$$X_{it}^* = \frac{X_{it} - \min(X_t)}{\max(X_t) - \min(X_t)} \quad (4)$$

На основі розширеного профілю території

$$q_{it} = (T_{it}, D_{it}, S_{it}, I_{it}, M_{it}) \quad (5)$$

здійснюється її віднесення до одного з функціональних типів територій. Формально правило класифікації може бути представлено як

$$k_i = \arg \max_k (\gamma_k^T q_{it}), \quad (6)$$

де k_i — функціональний тип території, а γ_k — вектор вагових коефіцієнтів, що відображає характерні параметри відповідного типу. У результаті формується вектор типологічної належності

$$z_{it} = (z_{it}^{(1)}, z_{it}^{(2)}, z_{it}^{(3)}, z_{it}^{(4)}), \sum_{k=1}^4 z_{it}^{(k)} = 1, \quad (7)$$

де територія належить до одного з функціональних типів: територій відновлення, територій з особливими умовами розвитку, регіональних полюсів зростання або територій сталого розвитку.

Ключовим елементом запропонованої моделі є інституційна прив'язка функціонального типу території до інструментів державної політики. Для цього вводиться вектор режимів державної підтримки

$$g_{it} = (g_{it}^B, g_{it}^T, g_{it}^C, g_{it}^I), \quad (8)$$

де відповідно відображено бюджетний, податковий, кредитно-гарантійний та інвестиційно-інфраструктурний режими. Зв'язок між функціональним типом території та інструментами державної політики задається матричним співвідношенням

$$g_{it} = H z_{it}, \quad (9)$$

де H — матриця режимної відповідності між функціональними типами територій та інструментами державної підтримки. Це співвідношення формалізує процедурний принцип «тип території → пакет інструментів підтримки», за якого після визначення типу території автоматично активується відповідний режим державної політики.

Економічний результат функціонування території може бути поданий як функція безпекового ризику, інвестиційної доступності та застосованих інструментів державної підтримки:

$$Y_{it} = \delta_1 S_{it} + \delta_2 I_{it} + \delta_3 g_{it}^B + \delta_4 g_{it}^T + \delta_5 g_{it}^C + \delta_6 g_{it}^I + \varepsilon_{it}, \quad (10)$$

де Y_{it} — показник економічної результативності території (динаміка інвестицій, податкової бази або економічної активності). Таким чином, запропонована модель формалізує перехід від описової класифікації територій до режимної системи державного регулювання, у якій функціональна типологія виступає алгоритмізованим механізмом прийняття рішень у сфері просторової економічної політики.

Урахування безпекових та логістичних показників у структурі індексів дозволяє розглядати модель як інструмент просторово орієнтованого аналізу економічного розвитку територій.

Отже, формалізація функціональної типології у вигляді інтегрованої економіко-математичної моделі дає можливість перейти від описового підходу до процедурно визначеної режимної системи державного впливу. У практичній площині це означає, що кожному функціональному типу території має відповідати чітко визначений набір бюджетних, податкових, кредитно-гарантійних та інвестиційно-інфраструктурних інструментів.

На відміну від чинної моделі, що обмежується ідентифікацією типів територій, запропонований підхід передбачає інституційну прив'язку типології до інструментів державного впливу. Кожен функціональний тип території повинен відповідати визначеному режиму бюджетного фінансування, податкового стимулювання, гарантування інвестицій та розвитку інфраструктури. Така логіка дозволяє перетворити типологію з аналітичного класифікатора на механізм управління просторовим розвитком.

Режимна модель потребує закріплення процедурного «тригера»: після віднесення громади до функціонального типу (за щорічним/квартальним переглядом показників) автоматично застосовується відповідний пакет інструментів державної підтримки. Така прив'язка має бути відображена у порядках використання бюджетних програм, правилах відбору проєктів ДФРР та субвенцій, а також у програмах державних гарантій і компенсацій. Саме процедурне закріплення «тип території → пакет інструментів підтримки» робить типологію регуляторною, а не описовою. Запровадження

таких режимів передбачає відповідні зміни до бюджетного, податкового та програмного нормативного регулювання на рівні держави.

Матриця режимної політики, формалізована в моделі через співвідношення $g_{it} = Nz_{it}$, у прикладному вимірі може бути конкретизована через такі режими державної підтримки за функціональними типами територій (табл. 2).

Таблиця 2. Режимна модель державної політики за функціональними типами територій

Функціональний тип території	Бюджетний режим	Податковий режим	Кредитно-гарантійний режим	Інвестиційно-інфраструктурний режим
Території відновлення	Пріоритетне фінансування з ДФРР та спеціальних фондів відбудови	Тимчасові податкові стимули для релокованого бізнесу та підприємств, що відновлюють виробництво	Державні гарантії покриття воєнного ризику (зокрема, компенсація процентних ставок та страхування ризиків)	Державна підготовка індустріальних майданчиків; відновлення критичної інфраструктури; пріоритет міжнародних програм підтримки
Території з особливими умовами розвитку	Підвищені коефіцієнти фінансового вирівнювання; інфраструктурні субвенції цільового призначення	Інвестиційний податковий кредит для нових виробництв; стимули для кластерних ініціатив	Спеціальний гарантійний механізм для МСП; часткова компенсація страхових премій	Підтримка нішевих спеціалізацій; розвиток логістичних та енергетичних вузлів
Регіональні полюси зростання	Фінансування інфраструктурних проєктів національного значення; співфінансування індустріальних парків	Податкові стимули для досліджень та інноваційної діяльності	Розширена експортно-кредитна підтримка; гарантії для масштабних інвестиційних проєктів	Розвиток високотехнологічних кластерів; транспортні та логістичні хаби
Території сталого розвитку	Загальний режим міжбюджетного вирівнювання без додаткових стимулів	Загальний режим оподаткування	Доступ до стандартних програм державної підтримки	Підтримка локального підприємництва та модернізація інфраструктури

Джерело: розроблено автором

Таблиця 2 демонструє, що функціональна типологія територій може набути регуляторного змісту лише за умови прямої інституційної прив'язки до механізмів державної політики. Перехід від формальної класифікації до режимної моделі означає, що тип території автоматично визначає набір фінансових, податкових та гарантійних інструментів, які застосовуються державою.

Саме така логіка дозволяє усунути розрив між нормативною моделлю типології та реальною економічною поведінкою суб'єктів господарювання. Без інституційної прив'язки до інструментів підтримки типологія не виконуватиме регуляторної функції.

Таким чином, чинна модель функціональної типології територій, закріплена постановою Кабінету Міністрів України № 1493, формує нормативну основу територіально орієнтованої політики, проте не забезпечує прямого зв'язку між типом території та режимом державного регулювання. Відсутність інтеграції типології з бюджетними, податковими та гарантійними інструментами обмежує її потенціал як механізму зменшення просторових диспропорцій.

В умовах тривалої зовнішньої загрози ці диспропорції відтворюються не лише через структурні відмінності економіки, а й через диференційовану "вартість ризику", що впливає на доступність капіталу та інвестиційних рішень. Запропонована модель режимної прив'язки функціональних типів територій до інструментів державної політики створює підґрунтя для перетворення типології на дієвий механізм управління просторовим розвитком.

Висновки. У дослідженні обґрунтовано, що чинна модель функціональної типології територій, запроваджена постановою КМУ №1493, формує нормативну основу територіально орієнтованої регіональної політики, проте має низку методологічних та інституційних обмежень. Серед ключових проблем виокремлено статичність критеріїв типізації, ігнорування безпекового та ринкового виміру розвитку, наявність «сірих зон» між типами

територій, а також відсутність прямого зв'язку між функціональним типом території та режимом державної підтримки.

Для подолання цих обмежень запропоновано напрями удосконалення функціональної типології територій, що передбачають інтеграцію динамічних соціально-економічних показників, комплексного безпекового індексу та індикаторів інвестиційної доступності. Такий підхід дозволяє врахувати не лише поточний стан територій, а й ринкові обмеження розвитку, пов'язані з диференційованою «вартістю ризику», доступністю страхування, кредитування та логістики.

Показано, що підвищення ефективності типології потребує переходу від класифікаційної до режимної моделі державної регіональної політики. У запропонованій моделі функціональний тип території визначає застосування відповідного пакета бюджетних, податкових, кредитно-гарантійних та інфраструктурних інструментів підтримки, що перетворює типологію з аналітичного інструменту на механізм регулювання просторового розвитку.

Запропонована модель дозволяє усунути розрив між нормативною класифікацією територій і фактичною економічною поведінкою суб'єктів господарювання, яка дедалі більше визначається просторовою диференціацією ризиків. Отримані результати можуть бути використані при вдосконаленні нормативної бази регіональної політики України та розробленні інструментів підтримки територій у процесі післявоєнного відновлення.

Література

1. OECD. Place-Based Policies for the Future. Paris: OECD Publishing, 2025. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/05/place-based-policies-for-the-future_de4634ab/e5ff6716-en.pdf (дата звернення: 25.02.2026).
2. Ukraine: Fifth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA5), February 2022 – December 2025 / Government of Ukraine, World Bank Group,

European Commission, United Nations. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099022026094036395/pdf/P514499-22f93f3a-4278-42bc-b907-db9553d12069.pdf> (дата звернення: 25.02.2026).

3. Про визначення переліку функціональних типів територій та вимог до показників для віднесення територій до різних функціональних типів: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.11.2025 № 1493. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1493-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 26.02.2026).

4. Функціональні типи територій як об'єкт державної регіональної політики: методологія ідентифікації та інструментарій стимулювання розвитку : монографія / наук. ред. І. З. Сторонянська. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України», 2022. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20220007.pdf> (дата звернення: 26.02.2026).

5. Стратегічне оцінювання функціональних типів територій: потенціал та ризики розвитку: електрон. наук.-аналіт. доповідь / наук. ред. І. З. Сторонянська. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України», 2022. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20220041.pdf>.

6. Сторонянська І. З., Беновська Л. Я. Нова регіональна політика України: інструментарій та напрями реагування в умовах сучасних викликів. Регіональна економіка. 2023. № 1. URL: https://re.gov.ua/re202301/re202301_005_StoronyanskaIZ,BenovskaLYa.pdf. (дата звернення: 26.02.2026).

7. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність. Грудень 2025 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/report> (дата звернення: 02.03.2026).

8. Ощадбанк. Страхування майна від воєнних ризиків. URL: <https://www.oschadbank.ua/insurance/strahuvanna-majna-vid-voennih-rizikiv> (дата звернення: 02.03.2026).

9. Міністерство економіки України. Новий механізм страхування майна від воєнних ризиків запрацює з 1 січня 2026 року. 03.12.2025. URL:

[https://me.gov.ua/News/Detail/b2cee5a5-ac79-419c-8556-](https://me.gov.ua/News/Detail/b2cee5a5-ac79-419c-8556-017dda158425?lang=uk-UA)

[017dda158425?lang=uk-UA](https://me.gov.ua/News/Detail/b2cee5a5-ac79-419c-8556-017dda158425?lang=uk-UA) (дата звернення: 02.03.2026).

10. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>. (дата звернення: 02.03.2026).

References

1. OECD (2025), “Place-Based Policies for the Future”, OECD Publishing, available at: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/05/place-based-policies-for-the-future_de4634ab/e5ff6716-en.pdf (Accessed 25.02.2026).

2. Government of Ukraine, World Bank Group, European Commission, United Nations. (2026), “Ukraine: Fifth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA5), February 2022 – December 2025”, available at: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099022026094036395/pdf/P514499-22f93f3a-4278-42bc-b907-db9553d12069.pdf> (Accessed 25.02.2026).

3. Cabinet of Ministers of Ukraine (2025), Resolution “On determining the list of functional types of territories and requirements for indicators for assigning territories to different functional types”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1493-2025-%D0%BF#Text> (Accessed 26.02.2026).

4. Storoniian's'ka, I. Z. (2022), Funktsional'ni typy terytorij iak ob'iekt derzhavnoi rehional'noi polityky: metodolohiia identyfikatsii ta instrumentarij stymuliuвання rozvytku [Functional types of territories as an object of state regional policy: identification methodology and development stimulation tools], DU «Instytut rehional'nykh doslidzhen' im. M. I. Dolishn'oho NAN Ukrainy», L'viv, Ukraine, available at: <https://ird.gov.ua/irdp/p20220007.pdf> (Accessed 26.02.2026).

5. Storoniian's'ka, I. Z. (2022), Stratehichne otsiniuvannia funktsional'nykh typiv terytorij: potentsial ta ryzyky rozvytku [Strategic assessment of functional

types of territories: development potential and risks], DU «Instytut rehional'nykh doslidzhen' im. M. I. Dolishn'oho NAN Ukrainy», L'viv, Ukraine, available at: <https://ird.gov.ua/irdp/p20220041.pdf> (Accessed 26.02.2026).

6. Storonyanska, I.Z. and Benovska, L.Ia. (2023), “New regional policy of Ukraine: tools and directions of response in the context of modern challenges”, *Rehionalna ekonomika*, vol. 1, available at: https://re.gov.ua/re202301/re202301_005_StoronyanskaIZ,BenovskaLYa.pdf. (Accessed 26.02.2026).

7. National Bank of Ukraine (2025), “Financial Stability Report. Dec 2025”, available at: <https://bank.gov.ua/ua/stability/report> (Accessed 02.03.2026).

8. Oschadbank (2026), “Property insurance against war risks”, available at: <https://www.oschadbank.ua/insurance/strahuvanna-majna-vid-voennih-rizikiv> (Accessed 02.03.2026).

9. Ministry of Economy of Ukraine (2025), “A new mechanism for property insurance against war risks will come into effect on January 1, 2026”, available at: <https://me.gov.ua/News/Detail/b2cee5a5-ac79-419c-8556-017dda158425?lang=uk-UA> (Accessed 02.03.2026).

10. Verkhovna Rada of Ukraine (2010), “Budget Code of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>. (Accessed 02.03.2026).

Отримано редакцією журналу / Received: 11.03.26

Прорецензовано / Revised: 16.03.26

Схвалено до друку / Accepted: 20.03.26